

în care dublul metafizic își vede propria moarte.

Cei doi prozatori pot fi apropiați și prin notele de farsă tragică, dominând la Rodenbach finalul din *Bruges-la-Morte* prin funcția halucinant punitivă a părului viu de păr blond al unei moarte care-și ucide dublura deformatoare, ca și în soluția adoptată pentru sfârșitul *Clopotarului*, în care clopotul cu basoreliefuri erotice, vinovat inițial pentru incitare la trădarea iubirii pure și eterice, devine mormântul ales voluntar al eroului.

Analiza textelor relevă la cei doi scriitori importante deosebiri, dar și un anume izomorfism de structuri tematice, de simboluri, de imagini dominante care pot trasa linii de uniune între nivele imaginare diferite sau opțiuni spiritual-estetice distincte. Temele comune, raportarea similară la un fond mitic al sufletului pot contopi disjunctii în sensuri fundamentale omoloage. De asemenea, substratul comun al romantismului german se poate pune în evidență prin coordonata pesimismului. Georges Rodenbach vede existența umană în tonalități sumbre, starea de spirit este de o adâncă, convinsă tristețe, cu nuanțele unui ocean liniștit, nu lipsit uneori de furtuni devastatoare. Pesimismul său este evident relaționat de imposibila ajungere la marea fericire prin iubire: „lubești întotdeauna ceea ce te face să suferi, aceasta este taina destinului, pentru că regula este nefericirea“, se spune în *Clopotarul*. În nuvela eminesciană se întrevide totuși o soluție profund altruistă, o „izbăvitoare idealitate morală“ în viziunea criticii, în care licărește depășirea iremediabilei singurătăți prin visul transcendent ce nu închide, ci lasă speranța reeditării pe pământ a fericirii paradisiace.

Femeia, ca resort al aspirației spre absolut, spre transcendent, este la Eminescu o temă textualizată alături

de ipostazele în care iubita devine rațiunea de a exista, iar autocunoașterea trece prin iubire: „Nu, fără ea, ar fi raiul pustiu“. Același rol de idealitate romantică îl ocupă femeia la Rodenbach, căutând împlinirea în ambele fețe ale dualității antinomice ale iubirii, în femeia angelică și în opusul ei demonic, amândouă dovedindu-se în *Clopotarul* provocatoare de suferință și de neîmplinire. În același roman se spune: „Femeia este geamul prin care vezi viața“. Fețele emblematice ale iubirii, care reprezintă binele și răul, virtutea și desfrâul (*Bruges-la-Morte*), blândețea și forța distructivă (cele două surori din *Le carillonneur*) se intersectează în epica fragmentară și în poetica romanelor lui Rodenbach. În *Bruges-la-Morte* există un subtil joc fantastic sugerat de motivul „chevelure vindicative“ prin care cele două ipostaze feminine se intersectează. Supranaturalul se insinuează în părul de păr galben, totodată semn al ireparabilei rupturi cu viața (ea e moartă) și semn misterios al vieții în moarte. Părul galben este totodată o legătura enigmatică între două lumi, două destine, un loc simbolic în care se resorb opozițiile între registrul poetic și cel prozaic. Precum misteriosul este epic inculcat și încifrat în planul narațiunii realiste la Eminescu, tot așa fantasticul se insinuează în câmpul de contraste al romanului lui Rodenbach, într-un mod insidios, conferind scriiturii un plus de straniețe și profunzime.

Analiza romanelor lui Rodenbach și a unor proze eminesciene va pune în evidență trăsături specifice care-i particularizează, dar și caracteristici comune, punând astfel în relief două personalități excepționale cu semnificative afinități. În acest fel geniul lui Eminescu va fi mai profund înțeles în spațiul cultural european.

Gheorghe Zaharia

MIHAI EMINESCU – O LECTURA INSOLITĂ, INCITANTĂ ȘI CONVINGĂTOARE*

Apărută în 2005, lucrarea lui Adrian Botez *Spirit și Logos în poezia eminesciană* reprezintă, pentru un cititor cât de cât avizat, un șoc și o provocare în același timp.

Este un șoc pentru că propune o altă lectură – „în răspăr“ față de tot ce s-a spus până acum – și o provocare pentru că se recurge la interpretări stilistice, lingvistice, de istoria culturii, de filosofie, mitografie, mitologie, religie, ocultism etc. Această amplă perspectivă din care se abordează opera eminesciană este, desigur, pe măsura

valorii ei intrinseci, dar și o măsură a lecturii autorului studiului de față.

Fiind, la origine, o lucrare de doctorat, ea a avut ca public-țintă lectori de o maximă avizare și deschidere intelectuală. Ceea ce nu e cazul cititorului de rând. Poate asta și explică anii de așteptare – mereu de pe prima poziție! – la o prestigioasă editură bucureșteană și apariția ei, în final, la o modestă editură – „Rafet“ din Râmnicu-Sărat.

În toți acești ani probabil că lucrarea a fost mereu revizuită și adăugită, căpătând dimensiuni peste medie – 350 de pagini de tipăritură cu litere de format mic. Poate că aceste dimensiuni, dar și alte motive – prețuirea față

* Adrian Botez, *Spirit și Logos în poezia eminesciană*, Editura „Rafet“, Râmnicu-Sărat, 2005

de cititorul său, pe care-l consideră la fel de avizat, deși unele lucrări citate în bibliografie sunt adevărate rarități printre acestea – îl fac să abordeze un stil extrem de concis, în care ipoteza și concluzia se învecinează, fără ca, prin aceasta, rigoarea ideatică să aibă de pierdut. De altfel, acest stil, în care ideile sunt expuse cu o maximă economie verbală, caracterizează întreaga creație a autorului, fie ea versuri, proză sau eseu. Rod al unor preocupări de peste 25 de ani, după mărturia autorului, lucrarea de față îl situează pe Eminescu pe aceeași axă cu Zoroastru, Buddha și Christos, idee șocantă și ușor blasfematoare, dacă nu ar fi fost spusă cu alte cuvinte, mai puțin directe, dar care exprimă aceeași credință, și de către Tudor Vianu, Rosa del Conte, Amita Bhose, C. Noica. Ceea ce aduce nou Adrian Botez este că trece de izul de metaforă al afirmațiilor autorilor citați și demonstrează acest lucru. El pune în centrul cosmosului nu non-desăvârșirea noastră, ci Spiritul, creatorul lumii, pe care o vrea însă recuperată. Marile spirite ale umanității, care sunt consubstanțiale – „Toate geniile lumii, din toate timpurile, au scris o singură carte” (Jorge Luís Borges) – se manifestă prin Logos, care nu este altceva decât Spirit întrupat. Descoperirea în logosul degradat, comun, a Logosului Divin și, prin acesta, a Spiritului, naște revelația.

Pornind de aici se enunță întreaga ipoteză a lucrării de față: „Orice poezie eminesciană este o schemă energetică în care se autocomprimă Revelația” (p. 16).

Nuanțând o idee anterioară, repetăm, doar în zicere ușor șocantă, în timp ce Christos reprezintă singurele norme morale desăvârșite, Eminescu reprezintă esențele a ceea ce înseamnă om și român și, prin aceasta, un Logos specific românesc. Se înțelege de aici că lucrarea

presupune un alt mod de interpretare a operei eminesciene, un fel de resurrecție interpretativă prin care „gânduri tocite se tot anulează prin religie și ocultism”, după cum autorul însuși mărturisea la o întâlnire cu cititorii. Trăind într-o epocă de „*apus de zeitare și asfintire de idei*”, după cum spunea Poetul, nu poți să nu fii atras de noutatea acestui punct de vedere, care ne propune o lectură proaspătă, chiar dacă, *in nuce*, unele idei se mai afirmaseră, pe ici, pe colo. Reluând, dar regândind, amplificând, aprofundând, nuanțând, de cele mai multe ori polemizând, explicit uneori, implicit de cele mai multe ori, Adrian Botez ne propune un alt Eminescu, privit ca un arhetip spiritual nu numai în cadrul culturii naționale, ci și în spiritul universal. Îmi închipui cum ar strâmba din nas la lectura acestei cărți așa-zisii noștri europeni, cei care repudiază tot ce-i valoare românească, nu din cine știe ce convingere intelectuală sau morală, ci pur și simplu din ignoranță, cel mai adesea agresivă.

Lucrarea de față ne oferă nu numai o nouă lectură eminesciană, ci și o nouă poetică, privită ca un „intermediar operatoriu pentru a regăsi legătura dintre logos-ul text și dimensiunile profunde ale logos-ului uman; funcția ritualică a acestuia din urmă trebuie folosită, într-o nouă etapă de inițiere spirituală, pentru a transgresa în logos-ul sacru” (p. 33). Ideea aceasta este exemplificată cu interpretări ale unora dintre cele mai cunoscute texte eminesciene – **Singurătate, Departe sunt de tine, Sara pe deal, Dintre sute de catarge, Scrisorile (I-V), Lacul, Luceafărul**. Cu acest prilej se afirmă unele idei, pe care, desigur, le poți privi cu anumite rezerve, dar care nu te pot lăsa indiferent, căci, expresia autorului, poezia nu este ceea ce pare, ci ceea ce dispare în noi. „Poezia este Logos-ul – știință a reîntâlnirii, a regăsirii Spiritului”. Privind așa, în „perdelele lăsate” din primul text se disting vălurile haosului, „masa de brad” ascunde oceanul cugețării, „soba” este nou-născutul cosmos, în **Sara pe deal**, se demonstrează cum „*spiritul se află în stare de fluiditate, de deschidere largă a frontului de amprentare a haosului*”, în **Dintre sute de catarge** se descoperă, pe baza zicerii eminesciene „*Ne-nțeles rămâne gândul / Ce-ți străbate cânturile*”, că orfismul, sacralitatea sunt de neîmpărțășit cu neinițiatii, cu „*cei dedați formalului și proliferării și așa mai departe*”.

Nu am reluat întreaga argumentație a autorului, lăsând această plăcere cititorului său, aceluși lector care se poate lepăda de zgura altor interpretări, oricât de tiranică ar fi autoritatea lor, cititor care poate avea atitudinea unui adevărat intelectual, adică a unui om care crede atât de mult într-o idee, încât poate accepta și opusul său ca adevărat.

Aceeași reinterpretare se oferă și altor toposuri eminesciene: iubirea, amorul, dorul, florile-stele, cerbul, împăratul-mag, cavalerul-călugăr, noaptea, umbra, somnul-vis, moartea etc.

Dintre toposuri, simt nevoia să mă opresc asupra a două dintre ele – stâncă și stejarul – în general simboluri ale stabilității, sublimului, divinului. Autorul descoperă că „în viziunea eminesciană, poporul-stejar al românilor este sacru”. Este vorba de o sacralitate menită, dar și câștigată, confirmată și reconfirmată printr-un fel de teurgie necesară, dorită, dar pusă sub semnul tragic al non-im-

Gheorghe Petrașcu – *Clopotniță la Târgoviște*

placabilului în istoria explicit-evidentă. Într-o addenda, autorul așează un compendiu în care introduce unele principii teoretice (ironie?) care au stat la baza lucrării sale. Astfel, pornind de la distincția pe care preoții egipteni, și, după ei, Heraclit, o făceau între sensul propriu, cel figurat și cel transcendent al cuvântului, sau, altfel spus, între cuvântul care *vorbește*, cel care *înseamnă* și cel care *ascunde*, ne sugerează să înțelegem că Eminescu întrebuițează întotdeauna a treia valoare a cuvântului.

Ca autor de mare poezie, Poetul nu scrie, ci desfășoară un „ritual de recuperare, de reordonare a energiilor, pentru a readuce ființa în Centrul Divin. Poezia înseamnă tocmai drumul de uitare a cuvintelor, ca entități corupte, perimate, compromise, prin înjosirea în istorie a Logosului-Eternitate“.

Este aici, în acest amplu capitol final, de peste 50 de pagini, repetăm, tipărite cu corp de literă foarte mic, o explicare a metodei folosite în lucrare, constituindu-se, prin densitate și întindere, într-un adevărat tratat de poetică. Se vehiculează aici idei foarte rar sau chiar deloc folosite în estetica noastră:

– poezia ca o stare de dincolo de limbaj, care nu comunică, ci revelează, trebuie adoptată cu fervoare ca o METANOIA – termen preluat din VI. Losski – și care înseamnă „schimbare de cuget, prefacere a minții – a doua naștere“;

– revenirea necesară a culturii la cult, la gestul ritualic, aproape liturgic este singura cale care o mai poate salva de tehnicizare și autodesființare;

– poezia este un echivalent al misticii, deci al cunoașterii lucrurilor în principiul, în originea lor (este, aici, un ecou din Lucian Blaga, care afirma că poetul nu este un *mănuitor* al cuvintelor, ci un *mântuitor* al acestora);

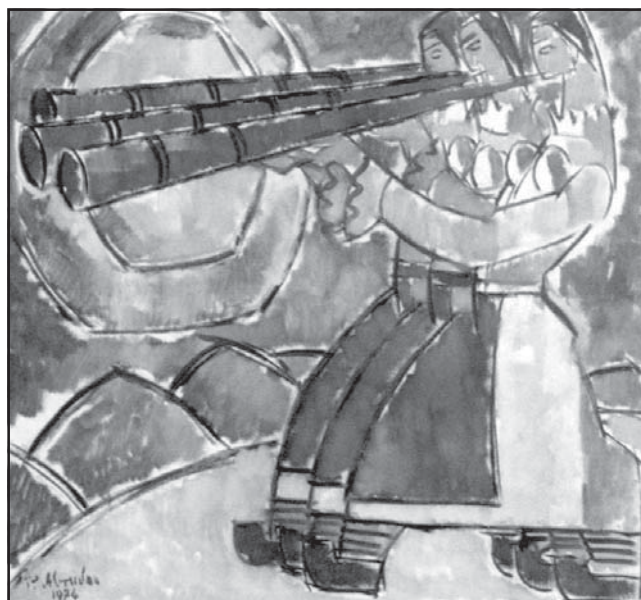
– limba și universul propun ca Logos o stare secretă de comuniune a toate într-un Tot (aici ne amintim de grafia atât de dragă lui Eminescu pentru adverbul *totdeauna* – *tot de una*, echivalentul românesc al sanscritului *ta twam asi*);

– pornind de la ideea că Homer, Hesiod, Orfeu sunt și nu sunt personalități, poetul îl include aici și pe Eminescu, care tinde spre starea de absorbție în anonimitate, o stare de grație care îl absoarbe în divin;

– orice artă, deci și poezia, este Logos Divin, deci un act de retragere în creație, în „ekstasisul post-creator“;

– ritmul este „muzica neliniștitoare din toate către toate și dinspre toate către Dumnezeu“;

– semnul poetic este privit ca având o funcție recuperatoare, de revenire într-un lumină. Și enumerarea ar putea continua, dar nu acesta este rostul articolului de față. Voi mai pomeni, totuși, încă o idee – aceea referitoare la rostul criticii: privind emițătorul și receptorul ca având același potențial interior, criticul este considerat ca un Hermes (de unde vine termenul de hermeneut, nu-i așa?), adică un plutitor veșnic între lumi – cea creată și cea re-creată – adică situat între uman și sacru, prin cunoașterea mitologiei religioase, simte, mai curând decât oricare, apropierea de Logosul Divin. Dacă poetul, în general, transformă limba obișnuită în limbaj poetic și dacă „limba unui popor nu se supune poporului, ci folosirii ei

Petre Abrudan – *Mesaj peste munți și văi*

de către Gândul-Spirit al poporului respectiv“, Eminescu este Poetul, adică „demiurgul și strămoșul absolut al limbii române, al mișcărilor ritualice“ care înseamnă Spiritul Neamului.

Preluând o idee a lui Giambattista Vico, prin care se afirma că „preoții, poeții și regii purtau coroană“, îmi vine în minte castelul Wawel din Cracovia, acolo unde sunt înmormântați toți regii și cardinalii Poloniei și, printre ei, poetul lor național, Adam Mickiewicz. Eminescu nu are o asemenea onoare, pentru că nici voievozii și mitropoliții noștri nu o au. Există totuși un asemenea panteon, care se cheamă spiritul neamului, sau, cum spune autorul: „*Miorița* și Eminescu nu au fost alese, ci ne-au ales, ni s-au revelat. Și nici un interes meschin, și nici o inducere în eroare nu mai încap – *alegerea are eternitate*. Dacă pierdem alegerea, pierdem Revelația, îl pierdem pe Dumnezeu-Adevărul, ne pierdem pe noi și nu într-un recuperare, ci într-un neant“.

Lucrarea lui Adrian Botez este un asemenea act de regăsire a noastră într-un Spirit, chiar dacă, sau tocmai pentru că „repune în discuție întreaga viziune asupra poeziei eminesciene și a stării de revelație poetică, în general“, cum se spune într-o apreciere a comisiei de doctorat.

Noutatea ei atrage și respinge în egală măsură. Atrage prin inedit, prin profunzime, prin fervoarea ideatică. Respinge prin faptul că ne zdruncină adevăruri care păreau spuse pentru totdeauna, dar care, acum, se dovedesc a fi simple banalități, destinate uzului mediocrităților cu sau fără pretenții.

În ce ne privește, suntem total conștienți că încercarea noastră de a rezuma, într-un spațiu atât de restrâns, de a populariza o viziune de o maximă și adâncă inițiere nu poate decât, de multe ori, să o vulgarizeze. Rămâne însă o cale de salvare pentru oricare cititor: *studierea* lucrării, nu lectura ei, pentru că numai așa se ajunge la revelația necesară și purificatoare.